

Brüsszelezés – másként

Vitathatatlan teljesítménye Orbán Vikornak, hogy kormányzása során a magyar nyelvben új ige honosodott meg, a brüsszelezés. Aki brüsszelezik, Brüsszel nevét az Európai Unió szinonimájaként használja. A belga főváros nevének igésítése azonban többnyire konkrét helyzetet idéz fel, azt, amikor a magyar kormány, a Fidesz önmaga és az önmagával azonosnak tekintett nemzet (egyik) ellenségeként emlegeti Brüsszelt, mint a nemzet-államokkal szemben álló birodalmi törekvésnek beállított uniós normák és az integráció metaforáját.

Robert Menasse osztrák író, esszéista, műfordító, akit a mai osztrák irodalom egyik legjelentősebb képviselőjeként tartanak számon, 2017-ben megjelent regényében, a magyar kormányétól alapvetően eltérő tartalommal és árnyaltsággal, de szintén brüsszelezik, amennyiben művének címe (*A főváros*) Brüsszelt jelenti, a város azonban csak háttér, színtér, témája az Európai Unió, annak eszménye és a működését meghatározó praxis. Menasse nem törekszik az EU egész döntési rendszerének bemutatására, könyvében Brüsszel lényegében a Bizottság, tehát az EU apparátusa. Nem láthatók a tagországok által delegált biztosok, az Európai Parlamentről és a Tanácsról, a pártokhoz, pártcsaládokhoz kötődő politikáról sem esik szó, holott a brüsszeli játszárnyak ezek meghatározó részei. Az unió elveit és működtetését természetesen, mint az egy regénytől elvárható, fiktív sze-

mélyek, a sok szálon futó, de – másként illik – időnként összekapcsolódó cselekmény szereplői képviselik.

A *főváros* megjelenése évében elnyerte az igen rangos kitüntetést, a Német Könyvdíjat, az első európai (értsd: nem nemzeti kultúrához kapcsolható) regényként emlegették. Angol fordítása csak 2019 elejére várható, de magyarra szinte melegében lefordították.

E sorok szerzője az előzetes információk alapján némi gyanakvással vette kézbe a könyvet: ez valami tézisregény lesz. Elképzeltem, hogyan is születhet egy ilyen mű: kialakul a szerző „eszmei mondanivalója”, aztán megszerzi a szükséges részletes tárgyi ismereteket, majd megalkotja a hordozó anyagot, a szereplőket és a cselekményt. Ehhez képest, ha túlzás is – mint néhol olvasható – remekműként emlegetni a könyvet, kimondottan érdekes, valódi regényt kapunk, talán a legjobb benne éppen az, amit irodalmi értéknek nevezhetünk, igen jó, erényekkel, gyengeségekkel rendelkező, olykor bűnös, hitelesnek tetsző figurákkal találkozunk, akiknek csak egyik dimenziójuk az EU-hoz kapcsolódó tevékenységük. A szerző egy időre Brüsszelbe költözött, „terepmunkára”, ami a helyismereten túl a bürokrácia működésének érzékletes leírásában is kamatozik. Az esetleges pontatlanságok nem lépik át az irodalom számára megengedett határokat, nem hamisítják meg, legfeljebb plasztikusabbá teszik a valóságot. A sokszálú cselekmény bonyolítása a regény

utolsó harmadára gyengébbé válik, egyes elemek mintha kidolgozatlanok maradnának. Az ideologikus motívum, amikor az EU eszménye közvetlenül kerül középpontba, már közel sem olyan jó, mint a hétköznapiabb szituációk ábrázolása, az utóbbiak természetességével szemben az előbbi eléggé művi konstrukciókban jelenik meg.

A regényben a tantörténetnek nevezhető projekt, ami egyébként az EU érdemi működése szempontjából jelentéktelen, elbukik. A bukás folyamatának leírásával a regény bemutatja a bürokrácia individuális és különféle más érdekeket megjelenítő szempontjait, ezzel nem éppen vidám viszonyokat és perspektívát rajzol fel. A fülszövegnek az a beállítása azonban túlzás, mintha az EU története korábban majdhogynem gondtalan lett volna, szinte csak reményt és biztonságot nyújtott, de mára, az ennek szétverésén munkálkodók miatt, lényegében befejezett tényként kellene elkönyvelni a korszak végét. Menasse, aki elkötelezett híve a nemzetállamok feletti, valódi integrációnak, és a könyvben igen sötét képet rajzol az EU működéséről, nem mond ilyesmit.

Túllépve a mű keretein, az EU-bürokrácia korábban is bürokrácia volt, nehezen és kacskaringókkal döntött, közel sem mindig előremutatóan. Bár az unió talán valóban a legnehezebb korszakát éli, éppen e sorok írásakor látott napvilágot Angela Merkel és Emmanuel Macron 2019. január 22-i aacheni nyilatkozata, amely – mint sokan régebben várják – komoly lépés az úgynevezett kétsebességes Európa felé, amivel a nemzetállamok Európáját képviselő országok kimaradnak a legjelen-

tősebb államok által kívánatosnak látott, várhatóan előrehaladó, sőt intenzívebbé váló integrációból. Ettől aligha választható el, hogy január 17-én az Európai Parlament átütő többséggel elfogadta, hogy az uniós pénzügyi támogatás az új költségvetéstől jogállami feltételekhez köthető. E pillanatban még nem látszik, hogyan zárul a Brexit története, de az szinte bizonyos, hogy Nagy-Britannia vergődése más országokban nem növeli a kedvet az EU elhagyásához.

Visszatérve *A fővároshoz*, Menasse véleménye az unióról, meglehetősen didaktikusan kifejtve, két párhuzamos történetben is megjelenik. Az egyik a központinak nevezhető cselekményszál: az EU 2017 márciusában (a regényben még jövő időben) ünnepli alapítását, a Római Szerződés 60. születésnapját, erre kell a Bizottság Kulturális Főigazgatóságán egy projektet kitalálni. A főigazgatóság osztrák munkatársa, dr. Martin Susman azt javasolja, hogy mivel az integráció ellentéte a nacionalizmus, annak pedig legszélsőségesebb változata és legbrutálisabb következménye Auschwitz, az EU értelmét és integrációs szándékát éppen Auschwitzból kiindulva kell felmutatni, az ünnepségre a még fellelhető túlélőket kell meghívni. A történeti értelemben nem egészen kerek elképzelés figyelmen kívül hagyja a faji alapú náci politikát a nacionalizmustól elválasztó határvonalat, amivel Menasse jelzi, hogy szereplője véleménye nem az övé, hiszen ő átlátja a pontatlanságot, látja a társadalmi felejtést, amelyről direktbben is szót ejt. Ugyanakkor az elképzelés alkalmas az író véleménye pozitív részének megjelenítésé-

re, nevezetesen, hogy a nemzeti ön-zéssel szemben álló integráció ideája milyen messzire nyúlik, és milyen fontos. Közben, meglehetősen szarkazmussal némi elidegenítő effektus is megjelenik, a stáb keresi az ünnepségre meghívható túlélőket, mialatt egy párhuzamos történetben, az előrehaladt demenciában szenvedő, talán utolsó belgiumi túlélő, David de Vriend, az olvasó „szeme láttára” vonul be az egykori sírkögyéből átépített, egy temető mellett működő öregek otthonába, majd eltűnik.

A másik szál, ahol Menasse kifejti EU-ideáját, a regény cselekményének fősodrához csak tartalmi értelemben kapcsolódik. Az egyébként soknemzetiségű brüsszeli kavalkádban egy másik osztrák, Alois Erhardt professzor, függetlenül Susmantól, ugyancsak az Auschwitz borzalmát egyszer és mindenkorra meghaladni kívánó európai integráció gondolatát képviseli. Ő egy tanácsadó testület meghívott előadójaként tudatosan provokálja a status quohoz ragaszkodó hallgatóságát, de szavai a semmibe hullanak. Az egyébként igazi unalmas osztrákként leírt, nem is tekintélyes professzor azt fejt ki, hogy a valódi integrációval megvalósítandó Egyesült Európai Köztársaság számára új fővárost kell felépíteni, mégpedig nem máshol, mint Auschwitzban. Az abszurd ötlettel találkozva az olvasó tudja, hogy ez megint nem a szerző álláspontja, ugyanakkor az unió perspektívájáról kifejtettek itt is alkalmat teremtenek az integráció valódi értelmének prezentálására.

A cselekmény fő színtere az EU Bizottság legjelentéktelembnek nevezett, legkevesebb pénzzel működő részlege, a Kulturális Főigaz-

gatóság. Ennek kapcsán Menasse kiélheti hajlamát a fanyar humorra. „Amikor pedig »a kultúráról« esett szó, annak volt valami különös melléklöngéje, olyan, mint amikor a Wall Street brókerei beszélgetnek valamelyik hóbortos rokonuk hobbijáról, a numizmatikáról” – írja a kulturális részleg apparátuson belüli megítéléséről. A főigazgatóság vezetője, a görög Fenis Xenopoulou igazi karrierbürokrata, nem éppen rokonszenves vonásait csak az teszi szimpatikusabbá, hogy rendkívül mélyről indulva, saját erejéből küzdötte fel magát. A szakértelem magasabb posztokon nem ritka hiányát karikírozza a regény, amikor a Kulturális Főigazgatóság beosztottjai azon álmélikodnak, hogy főnökük regényt olvas – egyébként *A tulajdonságok nélküli embert*, mert úgy tudja, hogy főnökének ez a kedvenc könyve. Kiderül, olyannyira járatlan a szépirodalomban, hogy nem is érti „mi ebben a pláne”, holott egyébként rutinos gyorsolvasó, az oldalakat valóságos fejebe szkenneleli.

A regény egy, a városban gazdátlanul grasszáló disznó felbukkanásával indul, és az erre reagáló média sületlenségeivel zárul, miközben a két szakasz között is meg-megjelenik a koca. E vonulat szerepe meglehetősen talányos, minden mozzanata akár igaz is lehetne, mégis szürreális szint vizs a műbe, miközben nincs igazán kidolgozva. Hasonló a helyzet a regény krimimotívumával is. A lengyel klérus alkalmazásában álló, de az unió által is használt bérgyilkos regénybeli szerepe homályos. Csak annyiban kapcsolható *A főváros* többi részéhez, amennyiben alkalmat teremt arra, hogy a kis játzsmák mellett valami nagy és ti-

tokzatos összeesküvés is sejtethető legyen – ami egyébként leginkább a nemzetállamok Európáját képviselők mantráját idézi fel. (Ha lenne ennek bármi jele, és nem ütne el a regény egészének hangvételétől, lehetne akár az összeesküvés-elméletek paródiájának tekinteni ezt a szílat.)

A disznómotívumnak van egy másik ága is. Az említett Susman testvére az osztrák és az európai disznótenyésztők szövetségének elnöke. Ő magyarázza el, hogy az izolált európai nemzetgazdaságokat hogyan játszhatják ki egymás ellen (jelen esetben a kínaiak). Fanyar humorral megírt motívum, hogy amikor az egyébként néppárti elkötelezettségű Florian Susman felkeresi a néppárt uniós frakcióját, hogy eljűk tárja az integráció hiányából adódó gondokat, a politikusokat e témánál jobban érdekli, hogy a disznótenyésztők szervezetének (European Pig Producers) a rövidítése miatt esik egybe a néppárt (European People's Party) rövidítésével.

A könyvben felbukkanó magyarok nem éppen hízelgő képet mutatnak hazánkról. Az említett Florian Susman helyére az európai disznótenyésztők magyarországi kongresszusa egy szélsőjobboldali magyart választ, aki a szervezet élén a közös érdekek képvisellete helyett a maga mangalicáinak eladásával foglalkozik. Az Európai Tanács protokollfőnöke egy Hidegkúti nevű magyar, aki kapcsolatait eredményesen mozgósítja, hogy a 60. évfordulóra kitárlt projekt már az érdemi tárgyalás előtt tokkal, vonóval elbukjon. Egyáltalán, ahol a magyar hivatalos álláspont szóba kerül, ott az mindig az integrációt torpedózó, szűk nemzeti érdekként, elzárkózásként jelenik meg, mintegy a magyar közönség számára szociológiai értelemben hitelesítve a regény egész világát.